

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสมัยก่อนทัศนคตินิยมของคนทั่วไปที่มีต่อสตรีไทยนั้นเอนเอียงไปในทางที่ต้องการให้สตรีทำตัวเป็นกุลสตรี กล่าวคือ มีความเรียบร้อย สงบเสงี่ยม อ่อนน้อม ชยัณชั้นแข็ง ประหยัด และที่สำคัญที่สุดคือต้องรู้จักหน้าที่ของภรรยาที่ดี โดยต้องรู้จักปรนนิบัติสามี เคารพ นบনอบต่อสามีเสมือนหนึ่งเป็นเพียงแต่ข้างเท้าหลัง ซึ่งมีหน้าที่ติดตามเท้าหน้าเท่านั้น วัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยเรายังไม่มีการให้การศึกษา หรือการเตรียมตัวแก่สตรีเพื่อได้ถึงขั้นที่จะออกไปต่อสู้ฝ่าฟันกับชีวิต หรือให้ยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง ยังไม่มีการมองสตรีว่าอาจออกมารับราชการ หรือทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองโดยตรง นอกจากจะตีความไปในทางที่ว่า ถ้าหญิงทุกคนได้รับการอบรมให้เป็นลูก เป็นภรรยา และเป็นแม่ที่ดีก็ได้นั้นก็เท่ากับเป็นการช่วยผ่อนภาระบุรุษ และส่งเสริมหน้าที่ราชการ หรืองานอื่น ๆ ของบุรุษโดยทางอ้อม

ต่อมาการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นในสังคมไทย บทบาทสตรีไทยปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงไปเพราะการได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมทางตะวันตก Robert K. Kelley ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสตรีไทยประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนี้

ในปี ค.ศ. 1940 ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศสหรัฐอเมริกา คนในรุ่นนั้นเติบโตขึ้นท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เพราะเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ภรรยา และผู้หญิงที่เคยอยู่บ้านก็ต้องออกไปช่วยกันทำงานในภาวะที่มีสงครามแรงงานหญิงซึ่งไม่เคยมีคุณค่าในทางเศรษฐกิจมาก่อนก็ถูกต้องการในระหว่างที่มีสงครามนั่นเอง อย่างไรก็ตามไม่สามารถจะอ้างได้ว่า สงครามเป็นเพียงเหตุผลเพียงที่ทำให้ผู้หญิงออกทำงานนอกบ้านมากขึ้น เท่านั้น ปัจจุบันบ้านที่อยู่เล็กลง งานบ้านน้อยลง เครื่องมือเครื่องใช้ในการช่วยผ่อนแรงการทำงานบ้านมีมากขึ้น ผู้หญิงได้รับการศึกษาดีขึ้น มีสิ่งเร้าใจนอกบ้าน และผู้หญิงเองก็เห็นว่า รายได้จากการทำงานจะช่วยตัวเอง และครอบครัวได้มาก เหตุผลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งผลักดันให้ผู้หญิงออกไปทำงานกันมากขึ้น ดังนั้น จำนวนผู้หญิงที่ทำงานจึงได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศไทยตามประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นระยะแรกที่ประเทศไทยเรามีความสัมพันธ์กับประเทศทางตะวันออกอย่างจริงจัง และมีนโยบายที่จะพัฒนาความล้ำหลังด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เจริญทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ ในด้านเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำของสถานภาพแห่งสตรีจึงได้รับการพิจารณาด้วย ดังนั้น ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กระบวนการเปลี่ยนแปลงฐานะของสตรีไทยจึงได้เกิดขึ้นตามลำดับ

หนังสือเรื่อง "สตรีไทย" ของสภาสตรีแห่งชาติ ซึ่งได้จัดพิมพ์เนื่องในปีสตรีระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้กล่าวว่า "บุคคลแรกที่ได้กล่าวถึงการยกระดับสถานภาพของสตรีไทย นำได้แก่นักเขียนนักวิจารณ์ยุคแรกของสมัยรัตนโกสินทร์ ผู้มีนามว่า 'ต.ว.ส.วรรณโก' หรือ 'เทียนวรรณ' เป็นบุรุษไทยในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เขาได้มีข้อเสนอให้มีการออกกฎหมายให้ชายมีภรรยาได้เพียงคนเดียว และให้ตั้งโรงเรียนสำหรับสตรีชั้นจุดประสงค์ของ 'เทียนวรรณ' ที่ต้องการยกฐานะของสตรีไทยให้ดีขึ้นก็เพราะว่า มองเห็นคุณค่าของสตรีว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ชีวิตบุรุษผู้เป็นสามีและชีวิตเยาวชนผู้เป็นบุตรดำเนินไปได้ดี ถ้าสตรีนั้นเป็นผู้เครื่องช่วยพยุงให้สังคมและชาติเจริญไป การที่จะให้สตรีทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องบำรุงรักษาสุขภาพทั้งในยามปกติและยามมีครรภ์เป็นอย่างดี

วิวัฒนาการของแรงงานสตรีไทย

สมัยสุโขทัย เมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๘๑๕ นับว่าเป็นยุคของการสร้างชาติ แรงงานสตรีถูกใช้ในการทำงานในเลือกสวนไร่นา และหัตถกรรมในครัวเรือน แต่ไม่มีการจ้างทำงาน

สมัยอยุธยา ประมาณ พ.ศ. ๒๑๑๕ เป็นสมัยที่ประเทศไทยทำสงครามกับเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว เขมร และมีระบบทาส มีการใช้แรงงานทาสทั้งชายและหญิงแรงงานทาสเป็นสิทธิขาดของผู้เป็นนาย ฉะนั้น แรงงานสตรีไทยในยุคนั้นจึงเป็นยุคของแรงงานทาส

สมัยรัตนโกสินทร์ หลัง พ.ศ. ๒๔๔๘ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๕ ประกาศเลิกทาส ซึ่งนับแต่นั้นมา แรงงานสตรีเริ่มมีการรับจ้างเป็นผู้รับใช้ตามบ้าน และเริ่มมีกฎหมายควบคุมคนใช้ขึ้น โดยกำหนดให้ไปจดทะเบียนกับตำรวจสันติบาล (ศาลาโปลิสสภา)

หลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เริ่มมีระบบอุตสาหกรรมเกิดขึ้น แต่ส่วนใหญ่ยังมีการจ้างแรงงานในลักษณะครอบครัว มีการเอาเปรียบทางแรงงาน และยังไม่มีการกฎหมายคุ้มครองแรงงาน สมัยนั้นแรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานชาย

พ.ศ. ๒๕๐๑ เริ่มมีการประกาศใช้กฎหมายแรงงานหญิงและเด็ก และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยคำสั่งคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๐๓ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ กำหนดการใช้แรงงานหญิง โดยกำหนดเวลาทำงาน ชนิดของที่ห้ามผู้หญิงทำ กำหนดอายุของหญิง ซึ่งนายจ้างจะรับเข้าทำงานตามรายละเอียดในประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง “การคุ้มครองแรงงานหญิง” ซึ่งมีว่า “เหตุผลที่ต้องปฏิบัติ” (กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานหญิง) ไว้เป็นพิเศษก็คือ โดยธรรมชาตินั้น สภาพทางร่างกาย สภาพทางจิตใจ สภาพของความสัมพันธ์ทางเพศตลอดจนสภาพทางสังคมหญิงแตกต่างกับชาย และความสำคัญของหญิงที่เป็นฝ่ายให้กำเนิดบุตร ซึ่งเป็นแรงงานของชาติต่อไปด้วย สุขภาพอนามัยของหญิงจึงเป็นสิ่งที่พึงได้รับการดูแลอย่างยิ่ง ส่วนการใช้หญิงทำงานจึงมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติดังนี้ :-

๑. ห้ามใช้หญิงทำงานอันเป็นอันตราย เช่น งานใช้เลื่อยวงเดือน งานเหมืองแร่ งานทำความสะอาดเครื่องจักรเครื่องยนต์ ขณะเครื่องจักรเครื่องยนต์กำลังทำงาน เป็นต้น
๒. ห้ามใช้หญิงทำงานหนักเกินกำหนด เช่น ห้ามยก แบก หาม ทูบ ลาก หรือเข็นของหนักเกินสามสิบกิโลกรัมในที่ราบ เป็นต้น
๓. ห้ามใช้ทำงานบางสถานที่ คือ สโมสรราตรี สถานเดินรำ สถานฝึกสอนเต้นรำ สถานชายและเสพสุรา สถานอาบอบนวด และโรงแรม โดยเฉพาะหญิงซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีที่ยังมิได้สมรส
๔. ห้ามให้หญิงทำงานบางเวลา โดยเฉพาะเวลา ๒๔.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. เว้นแต่งานที่มีลักษณะต้องทำติดต่อกันไป งานกะ หรืองานที่มีลักษณะและสภาพที่ต้องทำในระหว่างเวลาดังกล่าว
๕. นายจ้างจะต้องเปลี่ยนเวลาทำงานหรือลดชั่วโมงทำงานให้แก่ลูกจ้างหญิง ในกรณีที่อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายสั่งให้เปลี่ยน เพื่อสุขภาพและความปลอดภัยของหญิง
๖. นายจ้างต้องพิจารณาเปลี่ยนงานให้แก่ลูกจ้างหญิงซึ่งมีครรภ์และมีใบรับรองแพทย์มาแสดงว่าไม่อาจทำงานในหน้าที่เดิมได้

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ พ.ศ. ๒๔๗๕ กฎหมายได้ให้สิทธิเสรีภาพแก่สตรีเท่าเทียมกับชาย ทั้งด้านการศึกษา การเมือง และการประกอบอาชีพเป็นผลให้เกิดมีวิวัฒนาการเกี่ยวกับบทบาทสตรีในการใช้แรงงานทางด้านเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะสตรีเริ่มสนใจที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับสูงมีจำนวนมากขึ้น และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วสตรีเหล่านี้ก็เริ่มมีบทบาทในการทำงานนอกบ้านเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจมีจำนวนมากขึ้นโดยลำดับ

ปัจจุบันแรงงานหญิงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและนับวันจะทวีจำนวนมากขึ้นทุกขณะ ดังเห็นได้จากผลการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2535 มีประชากรสตรี 28.84 ล้านคน อยู่ในกำลังแรงงาน 15.18 ล้านคน ในจำนวนนั้นเป็นผู้มีงานทำ 14.89 ล้านคน แรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในอุตสาหกรรมแรงงานเกษตร พาณิชยกรรมบริการ ก่อสร้างและอุตสาหกรรมการผลิตและจากข้อมูลของกองวิชาการและแผนงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2537 ระบุว่าสถานประกอบการทั่วประเทศ จำนวน 266,061 แห่ง มีลูกจ้างหญิง 2,793,471 คนหรือประมาณ 47% ของลูกจ้างทั้งหมด และอุตสาหกรรมที่มีการให้แรงงานหญิงหนาแน่น คือ อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง และอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป และฯลฯ

ปัจจัยที่ส่งผลให้สตรีเข้าสู่ตลาดแรงงาน

๑. ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ จากการสำรวจของกรมแรงงาน เมื่อปี ๒๕๓๔ พบว่าสตรีกว่า ๙๐% ทำงานเนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ จำเป็นต้องหารายได้เพิ่ม เพราะเพื่อช่วยเหลือสามีในการทำงานหาเลี้ยงครอบครัว เนื่องจากค่าครองชีพปัจจุบันสูงมาก ลำพังเพียงรายได้ของสามีไม่พอเพียงต่อการเลี้ยงดูครอบครัว

๒. ความต้องการที่จะใช้การศึกษาให้เป็นประโยชน์ สตรีที่มีความรู้มักจะเลือกทำงานมากกว่าอยู่กับบ้าน อาจจะเป็นเพราะเสียดายความรู้ที่เรียนมา และเห็นว่าการทำงานเพิ่มเติมประสบการณ์ และทำให้มีหน้ามีตาในสังคม สตรีมีฐานะดีไม่มีความจำเป็นต้องทำงานเพื่อเงิน ก็อาจเลือกทำงานเพื่อเหตุผลทางสังคม และในทางปฏิบัติอาจให้ความสำคัญต่องานน้อยกว่าสตรีอื่น ๆ

๓. ความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้น การดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะต่าง ๆ ทำให้เกิดความต้องการแรงงานมาก ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน การพัฒนาอุตสาหกรรม การส่งเสริมการลงทุนแขนงต่าง ๆ ทำให้โอกาสในการทำงานอุตสาหกรรมมีมากขึ้น และงานอุตสาหกรรมหลายประเภทต้องการความประณีต และละเอียดอ่อน ซึ่งเป็นงานที่สตรีทำได้อย่างดี จึงทำให้สตรีทำงานในอุตสาหกรรมมากขึ้น

๔. การมีบุตรมาก ซึ่งเป็นปัญหามาจากการที่ไม่รู้จักที่จะวางแผนครอบครัวทำให้จำนวนสมาชิกของครอบครัวมีมากเกินไป เมื่อเทียบกับอำนาจกำลังแรงงานที่จะแลกเปลี่ยนให้ได้มาซึ่งสิ่งของที่ใช้ในการดำรงชีพของคนในครอบครัว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามาตรการของการคุมกำเนิดของประเทศยังไม่ดีพอ

๕. ค่านิยมของสตรีเปลี่ยนไปจากการที่เคยถือคติของการเป็นช่างทำหลังในการช่วยเหลือครอบครัวในวงจำกัด หรือมีบทบาทแต่เฉพาะงานบ้านที่เปลี่ยนไปจนพัฒนาขึ้นในรูปของการเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสิทธิของสตรีในอันที่จะประกอบกิจการใด ๆ ด้วยตัวของตัวเอง และยกระดับของความรับผิดชอบที่มีอยู่เดิมแพร่ขยายออกไปจนเท่าเทียมกับเพศตรงข้าม และตระหนักว่างานในทุก ๆ หน้าที่นั้นไม่พ้นขีดความสามารถของตนไปได้

๖. สตรีมีภาระหรืองานบ้านน้อยลง เนื่องจากในสมัยปัจจุบันมีเครื่องมือ เครื่องใช้ช่วยทำงานบ้านมากขึ้น หรืออาจจะเนื่องมาจากตัวบ้านเล็กลง ไม่ใช่บ้านใหญ่เหมือนในสมัยก่อน ทำให้สตรีมีเวลาว่างมากขึ้น จึงต้องหางานอื่นทำ เพื่อมิให้เวลาเสียไปโดยเปล่าประโยชน์

๗. สิ่งเร้าใจนอกบ้าน การทำงานนอกบ้านนั้น ทำให้สตรีมีโอกาสได้รับเกียรติยศชื่อเสียง เป็นสิ่งที่เร้าใจอย่างหนึ่ง รวมทั้งสามีก็สนับสนุนภรรยาออกทำงานนอกบ้านด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมชื่อเสียงและเกียรติภูมิของครอบครัว

๘. ความจำเป็นที่สตรีต้องรับภาระเลี้ยงดูครอบครัว เนื่องจากสตรีนั้นเป็นหม้าย เพราะการที่สามีถึงแก่กรรม หรือการหย่าร้าง ทำให้สตรีมีความจำเป็นที่จำต้องทำงานเพื่อให้มีรายได้สำหรับเลี้ยงดูครอบครัวในส่วนของสตรีที่เป็นโสดนั้น การออกทำงานนอกบ้านทำให้มีรายได้และสามารถนำรายได้เหล่านั้นมาเลี้ยงดูบิดามารดาเป็นการตอบแทนบุญคุณบิดามารดาด้วย

๙. ต้องการสภาพความเป็นอยู่ที่ดี แรงงานอุตสาหกรรมสามารถทำรายได้ดีกว่าแรงงานเกษตรหากมีความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจทำงานเก็บหอมรอมริบ ก็จะมีเงินจับจ่ายใช้สอยเพื่อให้ได้มาด้านความเป็นอยู่ที่ดี ทัดเทียมผู้อื่น สามารถซื้อหาสิ่งอำนวยความสะดวกทางวัตถุ และเก็บหอมรอมริบไว้ใช้ในอนาคต

๑๐. แรงงานในภาคอุตสาหกรรม ได้รับค่าแรงงานในอัตราที่สูงกว่าภาคเกษตรกรรม อยู่มากจึงเป็นสิ่งจูงใจให้แรงงานต่าง ๆ จากภาคเกษตรกรรม เปลี่ยนแปลงไปสู่การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะแรงงานสตรี เคลื่อนย้ายจากต่างจังหวัดมุ่งสู่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ทั้งนี้เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหนักและเบาต่างกระจายตัวอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ความเป็นมาของอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปในประเทศ

ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 - 2509) เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ อาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยเริ่มก้าวเข้าสู่การพัฒนาจากประเทศเกษตรกรรมไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันทิศทางการพัฒนาประเทศใช้รูปแบบการพัฒนาไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) และฉบับที่ 6 (2530 - 2534) จะเห็นได้ว่า ในการพัฒนาประเทศสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ รัฐบาลได้เน้นอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อส่งออก มีการขยายการลงทุนจำนวนมากในภาคอุตสาหกรรม การพัฒนาดังกล่าวมีผลทำให้โครงสร้างการผลิตของไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย (โฆษะ อารียา, “แรงงานสตรีกับอาชีวอนามัยในภาคอุตสาหกรรม,” รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง บทบาทของสตรีไทยในการพัฒนาประเทศ, [กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2531]) สิ่งก็ตามมาคือ การนำเทคโนโลยีและเครื่องจักรทุนแรงมาใช้ในการผลิต นำไปสู่การจ้างงานที่ไม่ต้องใช้กำลังกายหรือใช้กำลังกายน้อย ทำให้แรงงานสตรีมีโอกาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต ประกอบกับการทำงานกับเครื่องจักร ต้องใช้ความละเอียดอ่อนรอบคอบ ความอดทนต่องานในลักษณะที่ซ้ำซากจำเจ ซึ่งแรงงานสตรีทำได้ดีกว่า นอกจากนั้น การพัฒนาอุตสาหกรรมส่งเสริมการลงทุนในแขนงต่าง ๆ ทำให้เกิดการสร้างงานเป็นจำนวนมาก และหลายส่วนมีความเหมาะสมกับแรงงานสตรีมากกว่าแรงงานชาย เช่น ในกิจการทอผ้า การผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นใหม่และได้รับการส่งเสริมการลงทุนระหว่าง พ.ศ.2529 - 2531 มีความต้องการแรงงานหญิงมากกว่าแรงงานชายในอัตราส่วน 1 : 3 (จักรมณฑท์ ผาสุกวณิช, “การเปลี่ยนแปลงในอุตสาหกรรมกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”) ความต้องการดังกล่าวเป็นผลให้ความแตกต่างระหว่างบุรุษและสตรีรวมทั้งความเหลื่อมล้ำในบทบาทของบุรุษและสตรีมีแนวโน้มลดลงอย่างมาก แรงงานสตรีจำนวนไม่น้อยจึงถูกดึงเข้าสู่กระบวนการผลิต และมีส่วนแบ่งเบาภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัวมากขึ้น

จากรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งทำการสำรวจทั่วราชอาณาจักรรอบที่ 2 สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี้, “รายงานการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร” เดือนพฤษภาคม 2530) ประชากรของประเทศ 53,442,600 คน เป็นหญิง 26,678,800 คน คิดเป็นร้อยละ 49.92 ในจำนวนประชากรหญิงดังกล่าวเป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงาน 12,398,700 คน หรือร้อยละ 46.47 ในจำนวนนี้เข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมและหัตถกรรมทั้งในและนอกเขตเทศบาล ประมาณ 2,832,300 คน หรือร้อยละ 22.84 ส่วนที่เหลือร้อยละ 77.16 ทำงานในด้านเกษตรกรรม พาณิชยกรรม บริการ และอื่น ๆ

แรงงานสตรี ที่มีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งออกของประเทศไทย คือ แรงงานสตรีที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป ซึ่งมีการเจริญเติบโตสูงมาก และใช้แรงงานสตรีมากที่สุดประเภทหนึ่งของโรงงานอุตสาหกรรมส่งออก การผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปในประเทศไทยมีมานานกว่า 30 ปีแล้ว และได้มีการพัฒนาการผลิตมาโดยตลอดนับตั้งแต่มีการปรับปรุงระบบการทอผ้าให้ทันสมัยและมีคุณภาพยิ่งขึ้นด้วยการหันมาใช้เครื่องจักรทอผ้าแทน การใช้ก็กระตุกและยังมีการใช้วัตถุดิบใหม่ๆ มาใช้ในการผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูป เช่น เส้นใยประดิษฐ์ ไนล่อน โยเรยอน เป็นต้น ทำให้อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว ประกอบกับภาครัฐบาลได้ให้การสนับสนุนอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการส่งเสริมการลงทุน และการส่งเสริมการส่งออกทำให้อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปเป็นอุตสาหกรรมที่ทำ รายได้เข้าประเทศปีละหลายหมื่นล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนมูลค่าการส่งออก ประมาณร้อยละ 60 - 70 ของมูลค่าการส่งออกสิ่งทอทั้งหมด และเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดการจ้างงานมากที่สุด

โรงงานผู้ผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง โรงงานเสื้อผ้าสำเร็จรูปทั่วประเทศมีอยู่ประมาณ 1,700 กว่าแห่ง ขนาดของการผลิตมีทุกระดับ ตั้งแต่อุตสาหกรรมระดับครอบครัวไปจนถึงอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (ไม่รวมร้านค้ารับจ้างตัดเสื้อผ้าทั่วไป) โรงงานที่จดทะเบียนกับกรมโรงงานอุตสาหกรรม ประกอบด้วยโรงงานเสื้อผ้าสำเร็จรูปประมาณ 1,490 แห่ง ผลิตเสื้อยืด 130 กว่าแห่ง ผลิตเสื้อชั้นในประมาณ 60 แห่ง ผลิตเสื้อเด็กประมาณ 20 แห่ง ที่เหลือเป็นการดำเนินกิจการโดยผู้ผลิตรายเล็ก ๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นโรงงานอุตสาหกรรม โดยดำเนินการในรูปของร้านค้ารับจ้างตัดเสื้อผ้าทั่วไปเพื่อจำหน่ายภายในประเทศ โรงงานที่ผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปเพื่อการส่งออกมีประมาณ 200 - 300 แห่ง เนื่องจากปริมาณความต้องการเสื้อผ้าสำเร็จรูปมีมาก โรงงานใดส่วนใหญ่จะมีการใช้กำลังการผลิตสูงถึงร้อยละ 90 - 100 ของกำลังการผลิตทั้งหมด

อย่างไรก็ดีในจำนวนที่จดทะเบียนถูกต้องกับกรมโรงงานอุตสาหกรรม 1,700 แห่ง นั้น เป็นโรงงานที่มีการดำเนินการจริงประมาณ 900 แห่ง และในจำนวน 900 แห่งนี้เป็นโรงงานที่จดทะเบียนเพื่อขยายโรงงานประมาณ 400 แห่ง ดังนั้น จึงมีโรงงานเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่ผลิตเพื่อส่งออกและเป็นสมาชิกของสมาคมอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่มไทยประมาณเกือบ 300 แห่ง ส่วนที่เหลือเป็นโรงงานซึ่งเน้นตลาดในประเทศเป็นหลัก หรือส่งออกไปยังตลาดที่ไม่มีโควตา เช่น ตะวันออกกลาง และแถบเอเชีย เป็นต้น

การผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปเป็นการผลิตที่ต้องอาศัยแรงงานเป็นจำนวนมาก (Labour Intensive) โดยผู้ผลิตส่วนใหญ่จะมีการจ้างแรงงานภายในโรงงานของตนเอง แต่ผู้ผลิตบางรายซึ่งผลิตไม่ทันกับคำสั่งซื้อ ก็มีการว่าจ้างผู้อื่นให้ผลิตให้อีกต่อหนึ่ง ผู้ผลิตรายใหญ่ได้เปรียบผู้ผลิตรายเล็ก ๆ เพราะสามารถจ้างแรงงานที่มีคุณภาพมากกว่าและมีการใช้เครื่องจักรที่ทันสมัยกว่า ในปี 2531 มีการจ้างงานในอุตสาหกรรมการผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปประมาณ 626,076 คน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 23.70

ในระยะที่ผ่านมา ตลาดเสื้อผ้าสำเร็จรูปของไทยทั้งในประเทศและต่างประเทศมีการขยายกำลังการผลิตเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก โดยในปี 2531 สามารถผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปได้ปริมาณ 1,519 ล้านชิ้น เพิ่มขึ้นจากปี 2530 ซึ่งผลิตได้ปริมาณ 1,260 ล้านชิ้นหรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.59 ในจำนวนนี้เป็นการผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปชนิดทอ ปริมาณ 834 ล้านชิ้น และเสื้อผ้าสำเร็จรูปชนิดถักปริมาณ 685 ล้านชิ้น ความต้องการใช้เสื้อผ้าสำเร็จรูปในประเทศมีเพิ่มขึ้นทุกปี ตามอัตราการเพิ่มขึ้นของ ประชากรในประเทศและภาวะเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีอัตราการขยายตัวในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาเฉลี่ยประมาณร้อยละ 5.49 ต่อปี ความต้องการใช้ในปี 2531 มีปริมาณ 844 ล้านชิ้น เพิ่มขึ้นจาก ปี 2530 ร้อยละ 7.92 โดยแยกเป็นความต้องการใช้เสื้อผ้าสำเร็จรูปชนิดทอ ปริมาณ 501 ล้านชิ้น และเสื้อผ้าสำเร็จรูปชนิดถัก ปริมาณ 343 ล้าน

จากสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตลอดจนการพัฒนาอุตสาหกรรมให้เติบโตก้าวหน้า ล้วนเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมายโดยเฉพาะแรงงานสตรีซึ่งได้รับการฝึกฝนและพัฒนาฝีมือการทำงานทำให้เป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมาก เวลาส่วนใหญ่ของพ่อ แม่ ในปัจจุบันได้ทุ่มเทให้กับการทำมาหากิน โดยมุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญทางวัตถุให้แก่ตนเองและครอบครัว ทำให้ต้องแก่งแย่ง แข่งขันกันทุกด้าน เพื่อตอบสนองกิเลสที่เรียกว่า ความอยู่ดีกินดี ทุกคนดิ้นรนแสวงหาความร่ำรวย อยากจะมีบ้านหลังใหญ่ รถยนต์ราคาแพง รายได้มากๆ เพื่อจะได้ทัดเทียมหรือให้ดีกว่าเพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน เป็นต้น

ด้วยความต้องการทางวัตถุดังกล่าว ทำให้พ่อแม่จำนวนมากต้องทำงานหนักเพิ่มขึ้นทั้งสามี ภรรยาอาจจะโดยทำงานหลาย ๆ งาน อพยพไปทำงานที่มีรายได้สูงในเมืองใหญ่ แรงงานสตรีจึงมีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม และมีความจำเป็นมากยิ่งขึ้นตลอดจนแรงงานสตรีนับวันยิ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้นให้ทันกับความเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรม อันก่อให้เกิดผลกระทบต่อครอบครัว เกิดปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัว ครอบครัวขาดความรัก ความอบอุ่น เป็นครอบครัวที่ไม่มีความสุขโดยแท้จริง การที่ภรรยาทำงานนอกบ้านก่อให้เกิดผลกระทบต่อครอบครัวดังนี้

1. ภรรยา หรือตัวมารดาเอง (wife-mother)

ผลกระทบทางด้านสุขภาพร่างกายของมารดาที่ต้องทำงานหนักขึ้น ในการรับภาระทั้งงานภายในบ้าน การเกิดความขัดแย้งขึ้นในใจว่าตนมีความพอใจ หรือไม่พอใจ (satisfaction and dissatisfaction) ที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเนื่องจากมีความวิตกว่า การออกไปทำงานนอกบ้านจะทำให้ตัวเองบกพร่องในงานบ้านไป

2. สามี หรือบิดา (*husbands-father*)

เมื่อมารดาต้องออกไปช่วยหาเลี้ยงครอบครัว ผู้เป็นสามี - บิดาจะรู้สึกท้อแท้กว่าบทบาทเดิมที่ตนเป็นหลักในการหาเลี้ยงครอบครัวนั้นได้ถูกลดบทบาทลง อันเป็นผลให้อำนาจของตนในครอบครัวลดลงไปด้วย เช่นนี้ส่งผลถึงความพึงพอใจในชีวิตสมรสของสามีน้อยลง

3. บุตร (*child*)

มารดาที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านมีผลกระทบต่อบุตรมากมาย เช่นเด็กจะมีทัศนคติต่อมารดาเปลี่ยนไปจากเมื่อก่อนที่มารดามีบทบาทเพียงในบ้านมาเป็นมารดาผู้มีความสามารถทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ทำให้เด็กก็มีความรู้สึกที่บิดามารดามีความเท่าเทียมกันมากกว่าเดิม บุตรจึงประเมินอำนาจของผู้หญิงสูงขึ้น รวมทั้งการที่บุตรต้องเข้ามาช่วยแบ่งเบาการทำงานในบ้านเพิ่มขึ้นด้วย

4. ชุมชนและสังคม (*the community and society*)

ในแง่ของสังคมนั้น การที่มารดาทำงานนอกบ้านทำให้บทบาทผู้หญิงในสังคมเปลี่ยนไปผู้หญิงจะไม่ใช้อยู่แต่ในบ้านเท่านั้น ในแวดวงทำงานผู้หญิงสามารถเข้ามามีบทบาทในการทำงานไม่ว่าจะเป็นงานที่ใช้แรงงาน หรืองานทางด้านการบริหารเนื่องจากความจำเป็นในปัจจุบันที่ต้องการ ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอาชีพบางอย่างผู้หญิงจะเป็นผู้ที่เหมาะสมรับหน้าที่นั้นได้ดีกว่าชาย รวมทั้งงานที่ต้องการตัดสินใจสูงก็มีผู้หญิงเป็นจำนวนมากที่ทำในเรื่องนี้ได้ดีเช่นกัน ดังนั้น ในสังคมปัจจุบัน ได้มีการยอมรับบทบาทผู้หญิงทำงานนอกบ้านอย่างมาก โดยเฉพาะผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว ซึ่งมีความจำเป็นที่ต้องช่วยพ่อบ้านหารายได้เลี้ยงครอบครัวเพิ่มขึ้นด้วย

จากข้อมูลข้างต้น ทำให้ตระหนักถึงปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ซึ่งภรรยาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นหลายด้าน อันอาจทำให้ชีวิตสมรสขาดความสุข และพบกับอุปสรรคตลอดจนปัญหาชีวิตภายในครอบครัว การวิจัยครั้งนี้มุ่งหวังว่า จะได้ข้อมูลและความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมตลอดจนได้ศึกษาและหาแนวทางการดำรงชีวิตในครอบครัว เพื่อให้มีความเหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตในยุคสมัยปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของภรรยาที่ต้องรับผิดชอบงานบ้าน ขณะเดียวกันก็ต้องออกไปทำงานนอกบ้านหาเลี้ยงครอบครัว
2. เพื่อศึกษาว่า การที่ภรรยาสามารถทำงานหาเลี้ยงครอบครัวทำให้ได้รับการยอมรับทางด้านสิทธิและความเสมอภาคของสตรี จากสามีเพียงไร?
3. เพื่อศึกษาถึงสาเหตุที่ภรรยาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน มากกว่าจะรับผิดชอบงานภายในครอบครัว
4. เพื่อศึกษาว่าการที่ภรรยาทำงานนอกบ้านก่อให้เกิดผลกระทบต่อด้านสัมพันธภาพภายในครอบครัวเพียงไร?
5. เพื่อศึกษาหาแนวทางการดำเนินชีวิตภายในครอบครัวให้เหมาะสม ในขณะที่ภรรยาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน

ขอบเขตในการศึกษา

1. การทำวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงสตรีที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป-ส่งออก เนื่องจากการผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปส่งออกไปยังต่างประเทศ จำเป็นต้องใช้แรงงานหญิงจำนวนมาก และเป็นอุตสาหกรรมที่มีแรงงานสตรีมากที่สุดประเภทหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมประเภทอื่น
2. ศึกษาสตรีที่สมรสแล้ว และมีบุตร จดทะเบียนสมรสหรือไม่ก็ได้ แต่จะต้องอยู่ร่วมกัน แต่ไม่รวมถึงสตรีที่เป็นหม้าย หย่า หรือแยกกันอยู่กับสามี
3. ศึกษาโรงงานผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปซึ่งตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ได้แก่
 - 3.1 บริษัท ไทยการ์เมนต์ เอ็กซ์พอร์ต จำกัด
ที่อยู่ 129 หมู่ 4 ถ.เพชรเกษม ต.อ้อมใหญ่ จ.สมุทรสาคร
TEL. 4201760, 4202391
 - 3.2 บริษัท ไทยคานะตะ จำกัด
ที่อยู่ 329/87 ถ.วิภาวดีรังสิต แขวงทุ่งสองห้อง เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ
TEL. 5736853, 5746177
 - 3.3 บริษัท เยนเนอร์ล การ์เมนต์ เอ็กซ์พอร์ต จำกัด
ที่อยู่ 209/20 ถ.ประชาธิปไตย ัญบุรี ปทุมธานี กรุงเทพฯ
TEL. 5313441, 5231439
 - 3.4 บริษัท ยูเนียน การ์เมนต์ จำกัด
ที่อยู่ 322 หมู่ 1 ถ.รัตนราช ต.บางป่อ อ.บางป่อ จ.สมุทรปราการ
TEL. 3231092-8, 3239216

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกิดความเข้าใจในบทบาทของภรรยาและภาระกิจที่ต้องรับผิดชอบ ทั้งงานบ้าน และการทำงานนอกบ้าน
2. ทำให้ทราบถึงสิทธิและความเสมอภาคของสตรีในสังคมปัจจุบันแตกต่างจากแต่ก่อนอย่างไร
3. เข้าใจปัญหาความขัดแย้ง บทบาทของหญิงที่ทำงานนอกบ้าน และศึกษาถึงแนวทางแก้ปัญหาเพื่อบทบาทตัวเองได้เหมาะสม
4. เพื่อเกิดความรู้ ความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวอันเป็นผลจากการทำงานนอกบ้านของภรรยา และหาแนวทางแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพการณ์
5. เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดี และส่งเสริมสัมพันธภาพภายในครอบครัวให้ดี โดยเข้าใจถึงบทบาทที่ภรรยาต้องทำงานนอกบ้าน